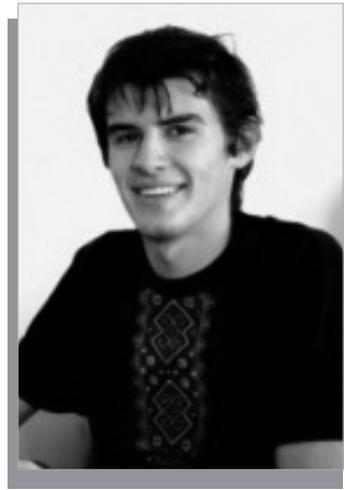

М. СЕРЕДА

аспірант кафедри загальнотеоретичних
і державно-правових наук
Національного університету
Києво-Могилянська академія

УДК 340.12

Співвідношення права на свободу мирних зібрань із суміжними правами

У статті описано спільні та відмінні риси права на свободу мирних зібрань з іншими суміжними правами, зокрема: правом на свободу асоціацій, правом на свободу вираження поглядів та правом на повстання. Окрім того, висвітлено чіткий історичний зв'язок права на мирне зібрання і права на колективне звернення (петицію). Зроблено висновок про те, що практична необхідність у розмежуванні свободи зібрань та свободи вираження поглядів виявляється при правовому аналізі такого явища, як одиночний пікет, а реалізація права на мирні зібрання є необхідною умовою реалізації права на повстання у цивілізованих суспільствах.

Ключові слова: свобода зібрань, суміжні права, фундаментальні права.

Право на свободу мирних зібрань є одним із фундаментальних прав у демократичному суспільстві, яке становить його основу. За своєю природою воно є спорідненим із правами на свободу вираження поглядів, преси, асоціацій, правом на колективне звернення (петицію) та з іншими правами, використання яких спрямоване на вираження комунікації особи з суспільством чи державою.

Дослідження місця права на свободу мирних зібрань у системі прав людини

здійснювали багато українських вчених, зокрема: С. Головатий, Р. Мельник, О. Васьковська, М. Денісова, Т. Фулей, О. Пушкіна, Е. Мухамєдова. Значний доробок у сфері співвідношення свободи мирних зібрань із суміжними правами зробили також такі зарубіжні вчені, як А. Дайсі, В. Матвєєв, Г. Прітчєтт, Д. Мед, Д. Іназу, Н. Брод.

Разом з тим деякі аспекти взаємозв'язку права на мирні зібрання із суміжними правами досі залишаються недослідженими. Так, практично поза

увагою науковців залишилося співвідношення права на мирні зібрання з правом на колективне звернення (петицію). Досить побіжно, особливо в українських авторів, розглянуто співвідношення права на свободу мирних зібрань з правами на свободу слова та асоціацій. Також, з огляду на революційні події в Україні 2013–2014 рр., що були пов'язані з проведенням мирних зібрань, потребує переосмислення взаємозв'язок права на свободу мирних зібрань із правом на повстання.

Співвідношення зі свободою вираження поглядів

Серед багатьох авторитетних науковців побутує думка, що свобода вираження поглядів і свобода зібрань співвідносяться між собою як зміст і форма. Напевно, одним із перших таку позицію висловив відомий англійський вчений XIX ст. А. Дайсі, який звернув увагу на те, що в англійській правовій системі свобода мирних зібрань сприймається закономірним наслідком свободи вираження поглядів. За Дайсі, право зібрань в Англії є не що інше, як результат поглядів судів на індивідуальну свободу особистості і свободу слова. «Нема ніякого спеціального закону, який дозволяє А, В і С зійтись де-небудь на відкритому повітрі чи в іншому місці із законною метою. Але право А йти туди, куди він захоче, якщо він не здійснює таким чином правопорушення, і говорити В все, що він захоче, якщо в його словах не буде ніякого наклепу і нічого заколотного, право В робити те саме щодо А і існування таких же прав у А, В, С, D, E, F і так до безкінечності веде до того результату, що А, В, С, D і тисяча чи десять тисяч інших осіб мо-

жуть зійтись в якомусь місці, де кожен з них має право бути із законною ціллю і законним чином» [1, с. 302–303].

Схожий зв'язок між свободою вираження поглядів і свободою зібрань бачать і деякі сучасні науковці. Зокрема, на думку Девіда Меда, «люди збираються у групи і об'єднання для того, щоб мати змогу висловити погляд більш ефективно і загалом для того, щоб забезпечити форум для публічних дебатів і відкритого вираження поглядів» [2, с. 119].

Альтернативну позицію щодо співвідношення свободи слова і зібрань висловив Г. Прітчет, який розглядає мирні зібрання як суму «промови і дій». «Промова плюс дії» за Прітчетом включають комунікацію і обговорення ідей через проведення маршів, пікетів, мітингів у публічних місцях [3, с. 15]. Таким чином, Прітчет звертає увагу на те, що зібрання не обмежуються висловлюваннями, це також і певні фізичні дії демонстрантів.

Українські науковці натомість не надто приділяли увагу розмежуванню свободи зібрань та свободи вираження поглядів. М. Денісова, наприклад, зазначає, що практичної цінності у розмежуванні права на свободу вираження поглядів і права на свободу зібрань немає, оскільки різниця вказаних прав за носієм та механізмом реалізації є очевидною [4, с. 55].

На наш погляд, практична необхідність у розмежуванні свободи зібрань та свободи вираження поглядів все ж є. Вона виникає при правовому аналізі такого явища, як одиночний пікет. За своїми властивостями (публічність, мирний характер, спрямованість на вираження позиції з будь-яких питань

тощо) одиночний пікет має всі ознаки мирного зібрання, окрім того, що право на одиночний пікет реалізується однією особою. У зв'язку з цим явище одиночних пікетів не підпадає під захист ст. 39 Конституції України, і виникає питання про надання правового захисту цьому явищу. У судовій практиці здійснення права на одиночний пікет, як правило, розглядається як форма мирних зібрань, очевидно, через відсутність більш відповідних положень для правового регулювання цього явища [5]. Однак більш коректно, за відсутності спеціального регулювання, розглядати одиночні пікети як експлікацію свободи вираження поглядів, що гарантується ст. 34 Конституції України.

Таким чином, вважаємо, що у теоретичному розмежуванні свободи зібрань та свободи висловлювань є практичний сенс. На нашу думку, очевидною відмінністю між цими правами є те, що право на мирні зібрання може бути реалізовано лише групою осіб, в той час як право на свободу вираження поглядів може бути реалізовано і однією особою. Важливою ознакою, яка розрізняє ці права, є елемент «фізичної присутності», який є обов'язковим компонентом для реалізації права на свободу мирних зібрань. Наприклад, групове обговорення і схвалення певної тези на форумі в мережі Інтернет не буде реалізацією права на мирні зібрання, незважаючи на те, що це обговорення здійснюватиметься публічно та може мати такі ознаки мирного зібрання, як груповий характер, громадську спрямованість, мирність тощо. Ще однією відмінністю є те, що право на мирні зібрання завжди характеризується публічністю і суспіль-

ною (громадською) спрямованістю, тоді як свобода вираження поглядів може здійснюватися як у публічній, так і приватній сферах.

Щодо аналізу викладених теоретичних поглядів слід зазначити, що у науковців є два основних підходи до співвідношення права на свободу зібрань та права на свободу вираження поглядів. Відповідно до першого підходу право на мирні зібрання розглядається як логічний наслідок свободи вираження поглядів, своєрідна форма останньої. Натомість прихильники іншого підходу звертають увагу на те, що свобода зібрань передбачає не тільки передання певного повідомлення (змісту), а й сукупність фізичних дій, спрямованих, зокрема, на публічне донесення своєї позиції. На наш погляд, другий підхід є більш логічно виваженим, з огляду, зокрема, на визначені нами відмінні риси свободи зібрань і свободи вираження поглядів. Однією з визначальних рис права на мирні зібрання є «елемент фізичної присутності» у публічному місці. Ця ознака не є обов'язковим елементом свободи вираження поглядів і певною мірою втрачається, якщо розглядати право на мирні зібрання суто як форму свободи вираження поглядів.

Співвідношення з правом на свободу асоціацій

Право на свободу мирних зібрань має тісний історичний зв'язок із правом на свободу асоціацій. У великій кількості міжнародних актів ці права викладаються у рамках однієї статті або одного пункту. Споріднює ці права також те, що вони належать до так званих групових прав, які можна реалізувати лише спільними діями.

Співвідношення права на свободу зібрань і права на свободу асоціацій доцільно розглядати через їхній історичний зв'язок. Тісна взаємодія цих прав пов'язана з тим, що масштабні демонстрації, до яких була прикута суспільна увага, організовувалися здебільшого асоціаціями (клубами, союзами, партіями, організаціями), а не окремими індивідами. Крім того, мирні зібрання в історичний період, особливо в моменти великих суспільних збурень, часто оголошували себе «постійними», і після інституалізації перетворювались на асоціації. Так, за даними історичних джерел, у період становлення Другої республіки у Франції: «зібрання скликалися в кожному вільному приміщенні. І кожне зібрання, скликане для обговорення якого-небудь приватного питання, після обрання голови і секретаря, оголошувало себе постійним (*en permanence*), тобто перетворювалося на клуб. Діяльність клубів не обмежувалася лише дебатами на політичну тематику. Час від часу, щоб надати більшого авторитету рішенням, які на них (зібраннях) приймалися, клуби влаштовували грандіозні вуличні маніфестації» [6]. Така традиція взаємодії прав на свободу зібрань і асоціацій зумовлювала ситуацію, за якої правове регулювання цих прав у багатьох країнах здійснювалося в одних і тих же законодавчих актах. Зокрема, в Німеччині право на мирні зібрання і право «союзів» у силу історичних особливостей довгий час не розділялося взагалі [6].

Втім, попри значну спорідненість і історичний зв'язок, у сучасній конституційній доктрині ці права розрізняються. Насамперед варто звернути увагу на

те, що мирні зібрання, на відміну від асоціацій, це передусім тимчасове явище, яке збирається з конкретно визначеною метою. Це не слід сприймати таким чином, ніби зібрання не можуть тривати довгий період часу. Однак однією з основних відмінностей цих прав є зорієнтованість намірів учасників. Якщо зібрання насамперед зорієнтовані на теперішні події, то асоціації створюються для подальшої постійної взаємодії в майбутньому. Таким чином, мета, яка змушує людей зібратися разом для проведення мирного зібрання, зазвичай значно вужча і не така постійна, ніж та, яка спонукає людей об'єднуватися в асоціації. Як наслідок – асоціації переважно забезпечують набагато тісніший рівень взаємодії між учасниками, аніж мирні зібрання.

Окрім відмінностей у тимчасовому характері проведення та зорієнтованості намірів учасників, свобода мирних зібрань та свобода асоціацій відрізняється і за рядом інших аспектів. Так, важливою ознакою мирного зібрання є публічне місце проведення, що не є обов'язковим при зібраннях членів асоціації. Також слід згадати про те, що мирні зібрання і асоціації відрізняються рівнем відкритості. Участь у мирних зібраннях може взяти будь-яка особа незалежно від запрошення, в той же час асоціації можуть передбачати закритий порядок відвідування своїх зборів. Відмінності спостерігаються і у способі взаємодії з органами державної влади, яка для асоціацій, як правило, є складнішою, ніж для зібрань, з огляду на природу асоціацій як «постійного» утворення, на відміну від «тимчасових» зібрань.

Таким чином, можна підсумувати, що свобода асоціацій та свобода мирних зібрань мають тісний історичний зв'язок. На сьогодні саме асоціації в переважній більшості випадків виступають організаторами мирних зібрань, коли хочуть донести свою позицію до широкого суспільного загалу. Однак попри спільні риси, слід звертати увагу і на відмінності між правом на свободу зібрань та правом на свободу асоціацій, які полягають перш за все у зорієнтованості намірів учасників цих об'єднань.

Співвідношення з правом на повстання

Ще одним правом, яке має тісний зв'язок із правом на свободу мирних зібрань, є право народу на опір гнобленню, відоме також як право на повстання. Для кращого розуміння співвідношення цих прав вважаємо за доцільне оглядово розглянути історичні форми реалізації права на повстання та філософсько-доктринальне обґрунтування права на повстання у системному зв'язку з правом на свободу мирних зібрань.

Так само як і про право на свободу зібрань, про фактичну реалізацію права на повстання можна говорити стосовно тих давніх часів, коли жодних філософсько-доктринальних концепцій і правових джерел з цього питання не існувало. Втім уже в давні часи повстання сприймалося як щось цілком природне, звичне, а в деяких випадках навіть санкціоноване на державному рівні. Ш. Л. Монтеск'є, наприклад, звертає увагу на те, що критяни у часи Античності використовували право на повстання як своєрідний спосіб примусити своїх найвищих посадовців

підкорятися законам. Як наголошує Монтеск'є, вважалось, що такі дії критян були законними [7, с. 24].

Зважаючи на те, що повстання як явище траплялося у різних частинах світу у всі часи, не дивно, що дослідження права на повстання зайняло вагоме місце у філософських працях багатьох видатних мислителів. Деякі з них, як от Платон, Арістотель, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, І. Кант, Б. Спіноза, Е. Берк, а також частина ранньохристиянських мислителів розуміли повстання як суто негативне явище та, відповідно, заперечували право народу на повстання або ж виправдовували його лише у виключних випадках.

Натомість інші мислителі тією чи іншою мірою визнавали і виправдовували це право. Фома Аквінський, наприклад, розглядаючи можливість повстань і їх співвідношення з божественним законом, стверджував, що повстання проти тиранічного уряду не мають бунтівного характеру [8].

Значний внесок у розвиток концепції права на повстання зробив Джон Локк, який розглянув теоретичні аспекти цього права у своїй праці «Два трактати про врядування». Як і Аквінський, Локк стверджував, що право на повстання має природний характер, коли йдеться про повстання проти узурпації і тиранії. Водночас право на повстання реалізується не всякий раз, коли народ незадоволений діями влади, а лише тоді, коли порушення свобод громадян досягає масштабів деспотичного правління. На думку Локка, «революції не стаються при всякому незначному непорядку в громадських справах. Грубі помилки з боку влади, численні непра-

вільні й незручні закони і всі прорахунки людської слабкості народ перенесе без бунту і нарікання. Але якщо в результаті довгого ряду зловживань, правопорушень і хитрощів, спрямованих на одне і те ж, народу стає ясно, що тут є певний умисел, і він не може не відчувати, що його гнітить, і не бачити, куди він йде, то не доводиться дивуватися, що народ повстає і намагається передати владу в руки тих, хто може забезпечити йому досягнення цілей, заради яких спочатку створювалася держава» [9, с. 225]. Таким чином, за Локком, повстання є наслідком не помилок влади, а прямого умислу на тиранію і деспотичне правління, що дає народу право такій владі не коритися.

Однак кульмінацією розвитку доктрини права народу на опір тиранії можна справедливо назвати XVIII ст., кінець якого вилився у Французьку та американську революції. Саме в цей період Ж. Ж. Руссо висунув своє сміливе твердження про повстання як законне і невід'ємне право народу, до якого можна вдаватися повсякчас. Звернемо увагу, що дуже важливим у той час було також моральне обґрунтування права на повстання, яке вилилося, зокрема, у детальний перелік причин повстання, які ми знаходимо в Американській декларації незалежності.

На наш погляд, зв'язок між правом на повстання та правом на мирні зібрання полягає в тому, що обидва права є природними правами людини, які реалізуються шляхом колективних дій. Іноді між реалізацією права на мирні зібрання і реалізацією права на повстання буває досить умовна межа. Ще в часи

Античності був відомий феномен так званого мирного повстання, яке по суті здійснювалося у формі мирних зібрань. У Афінійській політії Арістотель описує випадок, коли громадяни завадили узурпації влади в державі, зробивши це у мирний спосіб. Так, у часи реформ Клісфена група узурпаторів під виглядом очищення від скверни вигнала з міста 700 афінійських сімей. Однак народ чинив опір, і тоді узурпатори втекли на Акрополь, а народ, оточивши їх, тримав в облозі протягом двох днів. За історичними джерелами, «на третій день громадяни відпустили узурпаторів, забезпечивши їм вільний вихід, а Клісфена та інших вигнанців закликали назад» [10]. У цьому зв'язку можна також згадати революційні події в Україні у 2004 та 2013–2014 рр., які, з одного боку, починалися і довгий час тривали як мирні зібрання, однак з другого – були формою реалізації права на повстання.

Аналіз цих історичних подій наводить на думку, що співвідношення права на повстання та права на свободу мирних зібрань варто зображувати у формі двох кіл, які перетинаються. Поєднає ці права те, що обидва вони є природними правами, що реалізуються шляхом колективних дій. Однак між ними є і значна відмінність. Мирні зібрання, до прикладу, проводяться на будь-яку тематику, тоді як повстання завжди мають яскраво виражене політичне забарвлення. А крім того, мирні зібрання є далеко не єдиною формою повстань. М. Денісова, зокрема, зазначає, що іншими формами реалізації права на повстання можуть бути страйки, організація рухів спротиву чи навіть судові позови [4, с. 56].

На сьогодні право на повстання, на відміну від права на мирні зібрання, не має такого всезагального конституційного визнання. Лише окремі конституції держав світу та міжнародні документи визнають право на повстання. Так, право на повстання, згадане в преамбулі Загальної декларації прав людини, у якій йдеться про те, що право на повстання служить останнім засобом протидії тиранії і гнобленню у випадках, коли права людини не захищені силою закону. Право на повстання прямо згадане також у Французькій декларації прав людини і громадянина та Основному Законі Німеччини, та деяких інших документах, що мають юридичну силу на сьогодні.

Вважаємо, що відсутність загального визнання права на повстання у більшості міжнародних документів та конституціях держав світу є не випадковою. По-перше, визнання або невизнання права на повстання на конституційному рівні майже не має практичного значення. Як слушно зазначає М. Денісова, відсутність закріплення права на повстання зовсім не означає неможливість його реалізації [4, с. 56]. По-друге, на наш погляд, існує своєрідна презумпція того, принаймні у західному світі, що право на повстання як останній засіб протидії тиранії і гнобленню ніколи не повинно знадобитися в силу сильних демократичних традицій, а також можливості впливати на владу за допомогою інших засобів, зокрема мирних зібрань. Нам дуже близьке твердження американського президента Лінкольна, який колись назвав мирні зібрання конституційною заміною революції. Розви-

ваючи цю логіку, зазначимо, що в цивілізованому суспільстві право на мирні зібрання у формі протесту часто виступає своєрідним мірилом суспільного невдоволення і надає владі шанс скористатися можливістю таке невдоволення знівелювати.

Справді, якщо проводити історичні паралелі, то майже всі значні революційні події переростали у революцію не відразу, а лише згодом, коли вирішення проблем у мирний спосіб провалилося або стало неможливим. Так, взяттю Бастилії під час Великої французької революції передували спроби досягти мирних домовленостей між королем та установчими зборами. Більше того, навіть взяття Бастилії, яке безперечно відбулося насильницьким шляхом, не означало остаточної відмови від ненасильницьких методів боротьби за свої права. За свідченням сучасника тих подій Томаса Пейна: «розумом важко уявити собі ще приголомшливішу картину від тієї, яку являв собою Париж у час захоплення Бастилії, два дні до того та два дні після. Важко й уявити те, що все це могло так швидко затихнути» [11, с. 31]. Спалахи насильства під час революційних подій 1789 р. у Франції чергувалися з мирними демонстраціями і спробами знайти компроміс та залагодити розбіжності мирним шляхом.

Таким чином, мирні зібрання на сьогодні є обов'язковою умовою реалізації права на повстання в цивілізованих суспільствах. Навіть за наявності ознак тиранії і гноблення перш ніж народ може вдатися до повстання мають бути використані всі мирні методи, у тому числі й насамперед ті, що надає право

на мирні зібрання. У разі, якщо цього не зробити, навіть у випадку успіху, повстання ризикує втратити свою легітимність та бути сприйнятим як державний переворот з усіма відповідними наслідками. Вважаємо, що мирних зібрань як необхідної передумови права на повстання можна уникнути лише за наявності неспростованих обґрунтованих очікувань, що вони не матимуть жодного змісту і лише призведуть до репресій щодо їх учасників.

Співвідношення права на мирні зібрання з правом на колективне звернення (петицію)

Право на свободу мирних зібрань та право на подання колективного звернення (петиції) має тісний історичний зв'язок, який особливо чітко проявився у країнах англосаксонської правової сім'ї. У минулому обидва інститути були нерозривно пов'язаними: реалізувати право на колективну петицію було неможливо за відсутності права на мирні зібрання. Адже рішення про направлення колективного звернення, зазвичай, ухвалювалося саме мирними зібраннями, учасники якого підписували звернення до органу влади прямо під час мирного зібрання. Доказом тісного переплітання цих прав у офіційних документах може служити формулювання, вжите в «Декларації прав і скарг», що була прийнята Першим Континентальним конгресом представників американських колоній. Згідно з Декларацією: «жителі англійських колоній Північної Америки мають право мирно збиратися разом, обговорювати свої скарги, та подавати петицію королю» [12]. Це формулювання, на наш погляд, підкрес-

лює взаємозв'язок права на свободу мирних зібрань та права на колективне звернення, що існував в історичну епоху.

Втім, попри наявність великої кількості спільних рис та тісний історичний зв'язок, ці права є цілком самостійними та мають як спільні риси, так і відмінності.

Спільною ознакою права на свободу мирних зібрань і права на колективне звернення є те, що ці права можуть бути реалізовані лише групою осіб. З цієї ознаки також випливає те, що і реалізація права на свободу мирних зібрань, і реалізація права на колективну петицію, за своєю суттю, є вираженням колективної волі. Як правило, організатори мирних зібрань та ініціатори колективного звернення намагаються залучити до реалізації цих прав якомога більше людей, оскільки це, зазвичай, посилює зміст повідомлення, який організатори прагнуть донести до органу влади.

Наступною спільною рисою цих прав є те, що їх реалізація спрямована на досягнення короткострокової цілі, що має тимчасовий характер. На відміну від об'єднання громадян при створенні асоціації, об'єднання учасників мирного зібрання та підписантів петиції завершується моментом закінчення зібрання і подання петиції відповідно.

Ще однією спільною ознакою цих прав є те, що вони мають подвійну природу: їх реалізація може бути спрямована на досягнення як приватних (особистих) цілей, так і політичних. З цієї подвійної природи випливають і різні підходи до регулювання здійснення цих прав, що існують у різних країнах. Так, деякі держави обмежують можливість

реалізації права на мирні зібрання і права на петицію лише своїми громадянами. Мотивація такого підходу полягає у тому, що право на мирні зібрання і право на колективні звернення може здійснюватись із політичною метою, для того щоб створити у населення ту чи іншу позицію щодо політичних питань. Відповідно такі права деякі держави визнають лише за громадянами.

Окрім спільних рис, право на мирні зібрання та право на колективне звернення, звичайно, мають і певні відмінності. Насамперед варто зауважити, що право на мирні зібрання не завжди реалізується з метою подання петиції. Більше того, реалізація права на мирні зібрання не завжди спрямована на донесення якогось повідомлення до органу влади, оскільки основним «споживачем» мирного зібрання може бути саме суспільство, а не органи влади. Прикладом мирних зібрань, основний меседж яких спрямований до громадян, можуть бути популярні у наш час ЛПБТ прайди, змістом яких часто є донесення до суспільства інформації про існування такої меншини. На відміну від права на свободу мирних зібрань, право на петицію завжди спрямоване на певний орган влади.

Відносно новою відмінністю між правом на мирні зібрання та правом на подання колективного звернення є також спосіб, у який може бути донесено певне повідомлення. У минулому по-

дання колективного звернення вимагало фізичної присутності підписантів петиції. Однак сучасні технології дозволяють людям підтримати чи не підтримати певну вимогу до органу влади не виходячи з дому, шляхом подання електронної петиції. Натомість у випадку з правом на мирні зібрання фізична присутність учасників досі є визначальною для реалізації права.

Висновки і рекомендації

Підсумовуючи, можна зробити висновки про спорідненість права на мирні зібрання з іншими правами людини, що забезпечують соціальну комунікацію. Спорідненість прав, пов'язаних із комунікацією, неодноразово підкреслював і Європейський суд з прав людини, який часто розглядає свободу мирних зібрань та асоціацій у світлі свободи вираження поглядів. Адже захист свободи вираження поглядів є однією з цілей свободи зібрань та об'єднань [1, с. 85]. Разом з тим, незважаючи на спорідненість прав, пов'язаних із соціальною комунікацією, право на мирні зібрання є самостійним правом, яке має як спільні, так і відмінні риси з правами на свободу слова, асоціацій, правом на повстання та правом на колективне звернення, що і стало предметом аналізу цієї статті.

На наш погляд, цікавим напрямом подальших досліджень є розгляд співвідношення права на мирні зібрання з правом на свободу віросповідання та правом на страйк.

Список використаних джерел

1. Дайси А. В. Основы государственного права Англии / А. В. Дайси. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1905. – 658 с.
2. David M. The new law of peaceful protest rights and regulations in the human rights act era / M. David. – Oregon : Hurt Publishing, 210. – 499 с.

3. Oja L. Right to freedom of assembly in Europe: How are the Domestic Regulations able to address the Developments and Potential Problems of the Right to Freedom of Assembly in the light of the International Standard of the Right? [Електронний ресурс] / L. Oja // University of Oslo. – 2011. – Режим доступу: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22685/LiirixOjaxLLMxThesisx2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Денісова М. М. Правове забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / М. М. Денісова. – Х., 2010. – 215 с.
5. Постанова Кіровоградського окружного адміністративного суду від 25.10.2012 р. №26526542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26526542>.
6. Матвеев В. Ф. Очерк развития и современной постановки права публичных собраний во Франции, Германии и Англии [Електронний ресурс] / В. Ф. Матвеев. – СПб., 1909. – Режим доступу: <http://www.allpravo.ru/library/doc117p0/instrum2988/item3008.html>.
7. Антологія лібералізму: політико-правові вчення та верховенство права / відп. ред. С. Головатий. – К. : Кн. для бізнесу, 2008. – 992 с.
8. Аквинский Ф. Сумма теологии [Електронний ресурс] / Ф. Аквинский. – Киев : Ника-Центр, 2010. – Режим доступу: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/istorija_srednevekovaja/foma_akvinskij_summa_teologii_chast_ii_i_voprosy_90_114_2010/8-1-0-1832.
9. Локк Дж. Два трактата о правлении / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – С. 137–405.
10. Аристотель. Афинская полития [Електронний ресурс] / Аристотель. – Режим доступу: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1443001000>.
11. Пейн Т. Права людини / Т. Пейн. – Л. : Літопис, 2000. – 288 с.
12. Declaration and Resolves of the First Continental Congress, October 14, 1774 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/resolves.asp.
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «STANKOV AND THE UNITED MACEDONIAN ORGANISATION ILINDEN v. BULGARIA» від жовтня 2001 р., заяви № 29221/95, № 29225/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689>.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015 р.

Серета М. Соотношение права на свободу мирных собраний и смежных прав

В статье описаны общие и отличительные черты права на свободу мирных собраний с другими смежными правами, в частности: правом на свободу ассоциаций, правом на свободу слова и правом на восстановление. Кроме того, освещена четкая историческая связь права на мирное собрание и права на коллективное обращение (петицию). Сделан вывод о том, что практическая необходимость в разграничении свободы собраний и свободы слова оказывается при правовом анализе такого явления, как одиночный пикет, а реализация права на мирные собрания является необходимым условием реализации права на восстановление в цивилизованных обществах.

Ключевые слова: свобода собраний, смежные права, фундаментальные права.

Sereda M. The Correlation Between the Right on Freedom of Peaceful Assembly and Related Rights

The article describes correlation between the right on freedom of peaceful assembly and other related rights, which guarantee the people's opportunity to communicate with society and state. In particular, the article shows correlation between the freedom of peaceful assembly and the freedom of association, freedom of expression, and right to petition. Also it shows link among the right to assembly peacefully and the right to rebellion against tyranny and oppression.

Within the article different scientific publications of national and foreign authors on the topic have been analyzed. The author expresses his own views on the key features that give the possibility to compare and differentiate these freedoms and rights and also try to show the practical necessity to distinguish freedom of peaceful assembly and related rights.

As a result of the research author comes to the conclusion that the realization of the right to freedom of peaceful assembly is an essential condition for exercising the right to rebellion against tyranny and oppression. The other outcome is that the author proves the thesis that the physical presence of the participants of peaceful gathering in public place is one of the important characteristic, which enables to distinguish the right to freedom of assembly from the right to freedom of expression. The author put an emphasis on the fact that the important feature of an assembly is its temporary character, unlike of association that is mainly focused on the constant communication in future. The common and distinctive features of right to peaceful assembly and the right to petition have also been investigated within the article.

Certain conclusions of the article are useful not only in theoretical but also in practical law field. For instance, the author reasoning the necessity to consider the right to picketing (by one person) as a form of freedom of expression and therefore to use the article 34 of the Constitution.

Keywords: freedom of assembly and related rights, fundamental rights.